

Raspad SKJ i prvi višestranački izbori u Hrvatskoj

Mateljan, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:716626>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti (dvopredmetni)

Ivan Mateljan

Raspad SKJ i prvi višestranački izbori u Hrvatskoj

Završni rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Preddiplomski dvopredmetni studij povijesti

Raspad SKJ i prvi višestranački izbori u Hrvatskoj

Završni rad

Student:
Ivan Mateljan

Mentor:
izv. prof. dr. sc. Zlatko Begonja

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ivan Mateljan**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Raspad SKJ i prvi višestranački izbori u Hrvatskoj** rezultat mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojeg rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojeg rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 1. listopada 2022.

Sažetak

Ovaj radi bavi se prikazivanjem političkih događaja koji su uzrokovali raspad Jugoslavije i ratove na teritoriju njenih nekadašnjih republika 90-ih godina prošlog stoljeća. Nakon samog uvoda slijedi objašnjavanje povijesnih okolnosti u kojima su se ti događaji odvijali, a potom se fokus prebacuje na 14. izvanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije na kojem je zapravo završila epoha vladavine komunizma na ovim prostorima i otvoren put prema demokratizaciji društva. Prije zaključka govori se o prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj, njihovim rezultatima, posljedicama i strankama koje su te 1990. godine na njima sudjelovali.

Ključne riječi: izbori, komunizam, Jugoslavija, Hrvatska, demokracija

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNE OKOLNOSTI	2
2.1. DOGAĐAJI DO USPOSTAVLJANJA DRUGE JUGOSLAVIJE.....	2
2.2. PRILIKE U HRVATSKOJ.....	5
2.3. PRILIKE U OSTALIM REPUBLIKAMA	7
3. RASPAD SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE	11
3.1. 14. IZVANNREDNI KONGRES SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE.....	11
3.2. STAV I PONAŠANJE JNA	14
4. VIŠESTRANAČKI IZBORI U HRVATSKOJ.....	16
4.1. STRANKE SUDIONICI IZBORA	16
4.2. IZBORI.....	17
5. ZAKLJUČAK	20
6. POPIS LITERATURE	22

1.UVOD

Hrvatska povijest dvadesetog stoljeća prepuna je zanimljivih i važnih događaja. Ipak, sama činjenica da je Hrvatska u tom prethodnom stoljeću tri puta prolazila kroz rat (Prvi svjetski rat, Drugi svjetski rat i na posljetku Domovinski rat) od kojih je svaki od njih trajao po četiri godine nam dovoljno govori koliko je zapravo ono bilo teško i puno iskušenja za sve njezine stanovnike. Od svih tih sukoba u kojima je Hrvatska sudjelovala i u kojima je davala brojne žrtve za modernu Republiku Hrvatsku najvažniji je ovaj posljednji Domovinski rat na čijem se rezultatu i žrtvi hrvatskih branitelja temelji i Hrvatska država i njezino uređenje. Unatoč tome cilj ovoga rada nije prikaz Domovinskog rata i bavljenje s njim već prikazivanje nekih od glavnih političkih događaja u zadnjim godinama prije proglašenja hrvatske nezavisnosti i izbivanja rata koji su zapravo usmjerili povijest naše zemlje u tom smjeru i okolnosti koje su dovele da se povijest odigra baš na taj način. Jednako tako ti događaji usmjerili su naše društvo na demokraciju i ljudske slobode što ih čini još i važnijima pogotovo iz današnje perspektive kojom ih promatramo. Dva ključna događaja kojima će se ovdje posvetiti najveći dio pažnje zasigurno su 14. izvanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije i prvi višestranački izbori održani u Hrvatskoj. Ovaj rad temeljit će se na radovima suvremenih hrvatskih povjesničara koji su se bavili ovom tematikom, a prije svih Dušana Bilandžića, Davora Marijana i Ante Nazora.

2. POVIJESNE OKOLNOSTI

2.1. DOGAĐAJI DO USPOSTAVLJANJA DRUGE JUGOSLAVIJE

Da bi smo u potpunosti mogli razumjeti događaje koji su se odigrali 1990. godine potrebno imati uvid u povijesne okolnosti koje su oblikovale Hrvatsku povijest dvadesetoga stoljeća. Kako se ne bismo vraćali predaleko u prošlost nećemo se osvrnuti na cjelokupnu hrvatsku povijest, ali valja naglasiti da se ova tema ipak bavi i procesom raspada Jugoslavije. Dakle, 1918. godine nakon Prvog svjetskog rata Hrvati se nalaze u nezavidnoj situaciji za koju bismo povijesnu analogiju mogli naći u 1102. kada su Hrvati odabrali stupanje u personalnu uniju sa Ugarskom ili pak 1527. u kojoj je izabrana dinastija Habsburg i povijesni tok usmjeren kako će se pokazati na sljedećih 400 godina. No, raspadom Austro-Ugarske predstavnici hrvatskih zemalja zajedno s predstavnicima slovenskih zemalja i Bosne i Hercegovine odlučili su se na osnivanje države Slovenaca, Hrvata i Srba koja nije bila dugog vijeka, ali služila je tome da kao svojevrsna tranzitna stanica omogući jedinstvenu pregovaračku poziciju svih zemalja koje su ušle u sastav države SHS na pregovorima s Kraljevinama Srbijom i Crnom Gorom koje su tada egzistirale kao nezavisne države, a k tomu su bile i zemlje pobjednice Prvog svjetskog rata, za razliku od svih zemalja u sastavu Austro-Ugarske koje su kraj rata dočekale na strani poraženih.¹ Kraljevina Crna Gora ubrzo je nestala s povijesne scene, te su se pregovori oko stvaranja države koja će u svojim granicama okupiti sve Južne Slavene s iznimkom Bugara vodili direktno s tadašnjim regentom Aleksandrom Karađorđevićem i predsjednikom vlade Srbije Nikolom Pašićem u Beogradu. Zahtjevi Hrvata koji su tražili da se država uredi na principima federalizma nisu prošli te je država dobila ime „Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca“, glavni grad je postao Beograd, a vladajuća dinastija Karađorđević dok je državno uređenje ipak prevagnulo na stranu centralizma s ustavom koji je donesen tek nakon dvije

¹ D. Bilandžić, 1999, 68.-69.

godine. Međutim, to je iznjedrilo mnoge promjene u političkom životu Hrvatske pa je nakon dugog vremena zbog proširenja prava glasa na šire slojeve društva Stranka prava uvjerljivo izgubila primat u hrvatskom biračkom tijelu i to nauštrb Hrvatske Pučke Seljačke Stranke (to ime stranka je nosila do 1920. kada je promijenila ime u Hrvatska Republikanska Seljačka Stranka, a republikanizam je iz imena stranke izbačen pet godina kasnije) koja je u kratko vrijeme samu sebe profilirala kao vodeću oporbenu stranku nove države. Njezin vođa ustrajao je na hrvatskim elementima državnosti kroz cijelu povijest te je tražio da se Hrvatska uredi kao republika, a tek nakon toga da ona sama odluči o ostalim vanjskopolitičkim i državnim odnosima. ² Radić je kao neprikosnoveni vođa opozicije bio glavni protivnik svim vladama u Beogradu koje nisu prezale o bilo kojeg oblika nasilja kako ugušile nezadovoljstvo koje je nastajalo u svim krajevima zemlja, a ponajviše u Hrvatskoj. Sve to kulminiralo je nezapamćenim nasiljem kada je predsjednik HSS-a ustrijeljen u skupštini zajedno s još nekoliko zastupnika njegove stranke, nakon čega je kralj Aleksandar odlučio potpuno ukinuti višestranačje i privid demokracije i zavesti svoju osobnu diktaturu koja je potrajala sve do njegove smrti 1934. Za vrijeme diktature nastavlja se loša pozicija Hrvata unutar Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca koja je promijenila ime u Kraljevina Jugoslavija 1929. , iste godine kada se pokušava nametnuti jugoslavenstvo na svim razinama, brišu se nacionalna imena iz naziva gotovo svih institucija i organizacija, a sveopća diskriminacija najbolje je vidljiva ako se pogledaju brojke koje govore da je u gotovo svim ministarstvima i ustanovama važnim za funkcioniranje društva poput banaka udio Srba redovito prelazio i preko 90 % iako je njihov udio u stanovništvu zemlje bio i ispod 40 %.³ Nakon Radićeve smrti na čelo HSS-a došao je Vladko Maček, koji je vodio promišljenu politiku te je nakon pada vlade Milana Stojadinovića 1939. postigao sporazum sa njegovim nasljednikom Dragišom Cvetkovićem i na neki način riješio „Hrvatsko pitanje“ formiranjem Banovine Hrvatske koja je obuhvaćala gotova sva

² D. Bilandžić, 1999, 73.-77.

³ D. Bilandžić, 1999, 88.

etnički većinska hrvatska područja koja su se nalazila u Jugoslaviji. Međutim, sporazum nije bio dugog vijeka jer je Europa zapala u Drugi svjetski rat.⁴ Početak tog rata Hrvatska je dočekala podijeljena na jedan izrazito velik i dva jako mala, gotovo marginalna tabora. Iako je imao uvjerljivo najveću podršku HSS pod vodstvom Mačeka nije želio da Hrvati uzaludno ginu u ratu između velikih svjetskih geopolitičkih sila, dok su ustaški i komunistički tabor vodili glavnu bitku za prevlast tokom cijelog Drugog svjetskog rata imali podršku vanjskih faktora iako su u Hrvatskoj neposredno prije izbijanja rata imali zanemarivu podršku⁵. Konačnu pobjedu u ratu odnijeli su komunisti koji su nakon toga postali apsolutna vlast u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Što se tiče rata, sami podaci o žrtvama dovoljni za ilustraciju užasa koji se tada događao. Naime iako treba naglasiti da stradanja nisu stala s krajem rata već su se nastavila kroz Bleiburg i Križni put, Hrvata je u ratu poginulo 192 000 dok je primjerice Amerikanaca u ratu poginulo 5 tisuća manje, a cijela Jugoslavija proporcionalno broju stanovnika bila je ratom najpogođenija zemlja Europe, odmah nakon Poljske i Sovjetskog Saveza.⁶ Ipak, za daljnju političku povijest jako je važno drugo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a) pod vodstvom Josipa Broza Tita u Jajcu na kojem je utvrđeno da će buduća Federativna Narodna Republika Jugoslavija biti uređena po načelu federalizma odnosno da će biti sačinjena od 6 republika: Slovenija, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije (koja je u svom sastavu imala Vojvodinu i Kosovo sa statusom autonomnih pokrajina), Crne Gore i Makedonije.⁷

⁴ D. Bilandžić 1999, 100.-101.

⁵ D. Bilandžić 1999, 119.

⁶ D. Bilandžić 1999, 187.-188.

⁷ D. Bilandžić 1999, 154.-157.

2.2. PRILIKE U HRVATSKOJ

Prve godine nakon rata obilježene su potpuno opravdanim strahom stanovništva od mjera represije koje je uvodio tek uspostavljeni komunistički režim. Oduzimanje privatne imovine, stalna ugnjetavanja i maltretiranje stanovništva bili su svakodnevnica, a uz to procesom nacionalizacije koji se odvijao od 1946. do 1948. privatni sektor u industriji i gospodarstvu potpuno je ukinut. Što se tiče vanjskopolitičke sfere, ona je obilježena sukobom na liniji Tito-Staljin odnosno Jugoslavija-Sovjetski Savez koji je kulminirao osudom Tita i Komunističke partije Jugoslavije rezolucijom Informbiroa donesenom 1948. u Bukureštu. Od tog trenutka događa se svojevrsno izdvajanje Jugoslavije od ostalih zemalja Istočnog bloka, što naravno nije u isto vrijeme značilo i bilo kakav put u demokratizaciju ili uvođenje ljudskih prava i sloboda. Čak je i sam Josip Broz Tito u intervjuima koje je davao stranim medijima pokušavao opravdati jednostranački sustav sa tezom kako je vlast jedne stranke u ovom slučaju Komunističke partije Jugoslavije zapravo izrazito potrebna stvar jer kada bi postojala opozicija njihovom režimu tada bi se vratila opasnost od raspada države i daljnjih konflikata koji bi tada bili ponovo započeti.⁸ U vrijeme toga sukoba riječ „komunizam“ polako prepušta primat riječi „socijalizam“, a vlastodršci ističu da nova država počiva na tri temeljna principa, a to su bila: neupitno vodstvo Komunističke partije Jugoslavije, državno vlasništvo i planska privreda.⁹ Prvi znaci popuštanja režima i bilo kakvog oblika liberalizacije tržišta vidljivi su 1960-ih godina kada su komunisti počeli uviđati nužnost gospodarskih reformi kako bi se ekonomija Jugoslavije uopće mogla usmjeriti ka održivosti. Reformama je u uveden novi gospodarski sustav koji je poznatiji pod nazivom „Tržišni socijalizam“, a isto tako je uvedena mogućnost i privatne inicijative kad je u pitanju poduzetništvo te je privatna osoba imala pravo u istom trenutku imati do 5 zaposlenika

⁸ Z. Radelić, 2006, 17.

⁹ Z. Radelić 2006, 15.

u svom poduzeću¹⁰. Svi ovi koraci bili su nužni kako bi Jugoslavija bila u mogućnosti koliko toliko hvatati korak za svjetskim gospodarstvom i ostatkom zemalja Europe. Od kraja rata vodeću ulogu u Hrvatskoj zasigurno je na republičkoj razini sve do 70-ih godina prošlog stoljeća imao Vladimir Bakarić koji je važio za neupitnog autoriteta među hrvatskim komunistima te je bio gotovo u potpunosti održavati situaciju „pod kontrolom“, no to će se promijeniti krajem 60-ih godina, kada se pojavljuje pokret poznat pod nazivom „Hrvatsko proljeće“. Još od početka uvođenja federalizacije u Jugoslaviji se u političkom smislu sukobljavaju dvije struje, jedna koja zastupa federalistička načela te traži što veći stupanj autonomije za republike što predvode Hrvatska i Slovenija, dok se druga strana za unitaristička načela odnosno za to da što više nadležnosti ostane u rukama centralne vlasti, a takav stav je najčešće imala Srbija i ostale republike. Pošto je u Savezu komunista Hrvatske došlo do svojevrsne smjene generacija, većina u glavnim tijelima te organizacije postali su nacionalno svjesni, mlađi pripadnici poput Savke Dabčević-Kučar i Mike Tripala koji su ulazili u sukobe sa unitaristički orijentiranim kolegama poput Miloša Žanka s kojim su se sukobili na desetoj sjednici centralnog komiteta saveza komunista Hrvatske koja je posebno po tome što je to prva politička sjednica u Hrvatskoj koja je bila direktno prenošena na televiziji.¹¹ Važno je naglasiti da „Hrvatsko proljeće“ nisu nosili samo partijski rukovodioci već i druge struje u društvu poput studentske struje koje su predvodili Dražen Budiša, Ivan Zvonimir Čičak, Ante Paradžik i drugi, i ljudi poput Vlade Gotovca koji su radili u medijima. Proljećari su isticali neravnopravan položaj Hrvatske u Jugoslavenskoj federaciji, ali i unutar same Socijalističke Republike Hrvatske u kojoj su na primjer Srbi, iako su činili oko 15 % stanovništva, imali 80 % kadrova u policiji i pravosuđu. Ipak, najviše reakcija izazvali su zahtjevi partijskog rukovodstva Hrvatske za radikalnim reformama deviznog režima države. Unatoč tome što je Hrvatska bila razvijenija republika od Srbije imala je 35 % manje ukupnog kapitala koji se slijevao u njezin

¹⁰ Z. Radelić 2006, 27.

¹¹ Z. Radelić 2006, 33.

proračun te čak 79 % manje od ukupnog udjela od trgovine.¹² Nakon sjednice koju je krajem 1971. u Karađorđevu sazvaio sam Tito bilo je jasno da se nazire kraj Hrvatskog proljeća. Na toj sjednici su iznuđene ostavke Savke Dabčević- Kučar, Mike Tripala i Pere Pirker dok je njihova politika osuđena kao separatistička i anti-jugoslavenska, a mnogi ostali sudionici Hrvatskog proljeća bili su izloženi zlostavljanju i progonu. Mnogi za početak ovog procesa nacionalnog buđenja uzimaju 1967. jer su te godine mnogi istaknuti hrvatski intelektualci sastavili i objavili „Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika“ kojom su željeli istaknuti i obraniti hrvatski jezik od sve većeg nadiranja srpskog jezika kroz državne institucije.¹³ Nakon sloma „Proljeća“ u Hrvatskoj je gotovo sve do kraja osamdesetih godina nastupilo razdoblje koje se naziva „Hrvatska šutnja“. Smrću Vladimira Bakarića Hrvatska više nije imala ličnost koja je slovila za apsolutnog autoriteta među komunistima, pa su dva najizglednija pretendenta na njegovu poziciju bili Stipe Šušvar kao predstavnik mlađe generacije komunista i Mika Špiljak koji je bio poznat još od kraja rata, a nakon smrti Josipa Broza Tita bio je jedini Hrvat koji je obnašao poziciju predsjednika predsjedništva Jugoslavije. Godine 1986. održan je i deseti kongres SKH na kojem je važnu funkciju dobio i Ante Marković koji će biti poznatiji po tome što je bio posljednji predsjednik vlade Jugoslavije, a na čelo Centralnog komiteta SKH došao je Stanko Stojčević koji je po nacionalnosti bio Srbin.¹⁴

2.3. PRILIKE U OSTALIM REPUBLIKAMA

Unatoč slomu liberalnih pokreta na samom početku sedamdesetih godina, režim nije mogao potpuno zadržati staro uređenje u državi te su se vrhovi partijskih republičkih organizacija morali usuglasiti oko novog ustava. Novi ustav značio je pobjedu federalističkog

¹² Z. Radelić 2006, 40.

¹³ Z. Radelić 2006, 37.

¹⁴ D. Marijan 2017, 127.

pristupa nad unitarističkim te su mnoge ovlasti prebačene sa nivoa federacije na nivo republika koje su počele dobivati sve veću autonomiju u odnosu na centralnu vlast u Beogradu. Čak je i ime zemlje promijenjeno u „Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija“. Republika čije se partijsko vodstvo dugi niz godina najsnažnije zalagalo za što veću autonomiju članica federacija bila je Slovenija. Kao privredno i gospodarski najuspješniji dio Jugoslavije uvijek se zalagala da što veći udio novca zarađenog u Sloveniji i ostane u Sloveniji, a ne da se prebacuje na centralnu razinu odakle su se ti novci prebacivali na račune slabije razvijenih republika poput Crne Gore, Makedonije, Bosne i Hercegovine ili autonomne pokrajine Kosovo. Sve to imalo je posljedice i na društvena gibanja u Sloveniji koja su do izraza došla 80-ih godina. Naime, mlađe generacije Slovenaca ipak su odrastale u liberalnijem okruženju od ostatka države pa su shodno tome često razvijali i stajališta koja su bila oprečna režimu, a najčešće su takvi stavovi mogli biti objavljeni u časopisu „Mladina“. Tako je 1986. slovenski omladinski tisak serijom članaka u kojima je bio izrazito kritičan prema ponašanju i potezima Jugoslavenske Narodne Armije koja takve stavove nije dočekala s odobravanjem. Čak je održano i suđenje u postupku protiv trojice glavnih urednika spomenutog časopisa koje izazvalo ogroman revolt u slovenskoj javnosti jer je suđenje održano na hrvatsko-srpskom, a ne na slovenskom jeziku te zato što su republičke partijske vođe i državni vrh gotovo bez iznimke stali na stranu JNA i osudili ponašanje mladih i slobodnomislećih slovenskih novinara i autora.¹⁵ Međutim, u svojim tendencijama koje su išle protiv JNA i centralne vlasti Slovenija je bila više ili manje usamljena sve do 14. Kongresa saveza komunista Jugoslavije o kojem će više riječi biti kasnije, kada je delegate Slovenske partije podržala delegacija iz Socijalističke republike Hrvatske.¹⁶ Srbijanski komunisti prije 80-ih doživjeli su dva jako teška udarca. Prvi se dogodio na brijunskom plenumu 1966. godine kada je s pozicije moći uklonjen neupitno najpopularniji i najmoćniji srpski komunist Aleksandar Ranković koji je bio „alfa i omega“ gotovo svih tajnih

¹⁵ D. Marijan, 2017, 95.-97.

¹⁶ D. Marijan 2017, 403.

službi u Jugoslaviji, dok se drugi dogodio donošenjem ustava 1974. koji je značajno ugrozio srbijanske unitarističke težnje koje su bile izražene i prije osnivanja zajedničke države. Srbijansko rukovodstvo zapravo se nikad nije do kraja pomirilo i prihvatilo novi ustav te su već 1977. izdali tzv. „Plavu knjigu“ u kojoj su izrazili nezadovoljstvo trenutnim položajem Srbije unutar federacije i mišljenje da Srbi nisu ravnopravni s ostalim narodima jer nisu u mogućnosti da svoju republiku pretvore u nacionalnu državu, a isto tako i da ostvaruju neproporcionalno slab utjecaj na druge republike pogotovo ako se uzme u obzir velik broj Srba koji žive u ostalim republikama¹⁷. Srbija je krenula putem suzbijanja autonomije svojih pokrajina što je izazvalo nemire Albanaca koji su činili većinu na Kosovu, no to nije utjecalo na srpsko rukovodstvo što je djelovalo kao katalizator budućih nacionalnih sukoba u Jugoslaviji. Neki od najznačajnijih srpskih intelektualaca sastavili su „Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti“ koji imao golem odjek u javnosti jer se u njemu ističe zgražanje nad unutarnjim uređenjem Jugoslavije i položajem Srba u njoj koji kako su istaknuli „bio gori samo za vrijeme 4 godine NDH“, a sam memorandum imao je funkciju neke vrste vodiča za nacionalni program Srba u budućnosti¹⁸. Srpski komunisti isprva su odbacili memorandum SANU, ali nakon što je na osmoj sjednici Centralnog komiteta saveza komunista Srbije Slobodan Milošević uspio u svom planu i smijenio dotadašnje vodeće ljude poput Ivana Stambolića i Dragiše Pavlovića koji su predstavljali umjerenu frakciju među komunistima u Srbiji i na čelo doveo sebe samoga memorandum je postao opće prihvaćena stvar u Srbiji i ona je sama skrenula u izraziti nacionalizam i velikosrpsku ideju. Možemo reći da je godinu dana kasnije Milošević završio proces ovladavanja nad svim strukturama vlasti u Srbiji jer je tada uspio nametnuti smjenjivanje partijskog vodstva Kosova, odnosno Vojvodine te na mjesto smijenjenih funkcionera dovesti sebi odane komuniste koji su provodili politiku koju je on zastupao u tom trenutku. Pošto je svaka republika i autonomna pokrajina imala pravo glasa u odlukama važnima sa cijelu državu

¹⁷ D. Marijan 2017, 77.-78.

¹⁸ D. Marijan 2017, 80.-81.

ovim činom Srbija dobila tri glasa uvijek uz svoju korist, a kada u to ubrojimo većinom Srbiji sklone republike Crnu Goru i Makedoniju tada postaje jasno da je strah ostalih republika, ponajviše Hrvatske i Slovenije od prevlasti Srbije nad ostatkom federacije bio potpuno opravdan¹⁹. Najviše iz tog razloga ostatak federacije nije bio blagonaklon prema ovom procesu koji se u historiografiji naziva i „Antibirokratska revolucija“. Što se tiče Bosne i Hercegovine, ona je za vrijeme postojanja druge Jugoslavije u potpunosti bila van fokusa politike Hrvatske zbog komunističkih načela da se jedna republika ne miješa u politiku druge republike bez obzira na broj Hrvata koji u njoj žive, a njihova ravnopravnost u Bosnu i Hercegovini sa ostala dva naroda postojala je samo na papiru, jer je jedini istaknuti Hrvat u vodstvu te republike bio Branko Mikulić koji je bio izrazito projugoslavenski orijentiran, a samoj Bosni i Hercegovini je od strane komunista još od AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a namijenjena uloga svojevrsne „Jugoslavije u malom“²⁰. Iako jest doživjela određen gospodarski progres on je u najvećoj mjeri bio uvjetovan novcima iz raznih fondova federacije koji su se iz budžeta ostalih bolje razvijenih republika prelijevali u budžet onih na nižem stupnju gospodarskog razvoja, u ovom slučaju Bosne i Hercegovine. Kad je u pitanju Crna Gora ona je u 20. stoljeću kroz dvije Jugoslavije imala dva vrlo različita iskustva, naime dok je u Kraljevini Jugoslaviji Crna Gora bila dio pod velikim represijama i nezadovoljstvom, u drugoj Jugoslaviji bila je zapravo njezin najvjerniji dio uvijek zadovoljan sa svojim položajem. Jedini put kad su Crnogorci zapravo mogli biti nezadovoljni bilo je 1948. nakon raskida sa Informbiroom i Sovjetskim Savezom kada su zbog svojih uvijek istaknutih proruskih sklonosti upravo Crnogorci bili najčešće internirani u zatvorski kompleks koji se nalazio na Golom otoku. Sklonost Crnogoraca i njihovih komunista prema jugoslavenskog unitarizmu u najvećoj je mjeri uzrokovana ogromnom financijskom potporom koju je ostatak Jugoslavije uplaćivao u budžet Crne Gore koja je na temelju toga imala stabilan gospodarski rast pa je sve do kraja bila uz Srbiju po pitanju održavanja čvrste

¹⁹ D. Marijan 2017, 88.

²⁰ D. Marijan 2017, 425.-426.

veze među republikama u federaciji, a posebno je zanimljiva parola „Dva oka u glavi“ kojom se opisivao bratski odnos Crne Gore i Srbije.²¹

3. RASPAD SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

3.1. 14. IZVANNREDNI KONGRES SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Početak 1989. godine nakon što su srušena partijska rukovodstva Kosova i Vojvodine na red je došla i Crna Gora u kojoj na vlast dolazi garnitura još odanija Srbiji i Slobodanu Miloševiću do te mjere da je postala njegov puki satelit. Dvadeseta sjednica Centralnog komiteta saveza komunista Jugoslavije prenosila se direktno putem televiziji i na njoj su dominirale teme kao što su aktualno stanje u Jugoslaviji koje je bilo pogođeno unutarnjom krizom, međusobne optužbe za infiltraciju nacionalizma među republičke partije te kriza na Kosovu kojoj se nije nazirao završetak²². Na samoj sjednici najzapaženiji je bio sukob između Stipe Šuvara i Slobodana Miloševića koji je pokušao smiriti Ivo Družić, član CK Hrvatske. U svjetlu toga glavni cilj Miloševića i ostatka vodstva iz Srbije bilo je smjenjivanje Šuvara, koje Milošević na kraju ipak nije uspio sprovesti u djelo, ali su pritisci na Šuvara nakon toga postali sve jači te je on postao glavna meta beogradskih medija i nakon što je postao član predsjedništva SFRJ²³. Iste godine Srbi diljem Jugoslavije obilježavali su za njih vrlo važnu 600. obljetnicu Kosovske bitke, a od tada datira i poznati govor Slobodana Miloševića na Gazimestanu nedaleko od Prištine u kojem se on nameće kao vođa svih Srba i iz kojeg su se dali naslutiti brojni događaji koji su uslijedili nakon toga poput nezabilježene mobilizacije srpskog stanovništva diljem Jugoslavije, a posebno u Hrvatskoj gdje su Srbi u Dalmaciji također odlučili

²¹ D. Bilandžić 2001, 231.-232.

²² D. Marijan 2017, 116.

²³ D. Marijan 2017, 116.-117.

proslaviti tu obljetnicu uz obitelji nacionalističkih parola koje su izazvale i reakciju hrvatskog stanovništva²⁴. Nakon rušenja partijskih rukovodstava spomenutih dijelova Jugoslavije, Milošević se okrenuo ka preuzimanju vlasti u cijeloj državi sa ambicijom da postane novi neprikosnoveni vođa cijele zemlje. Iako se snaga i moć Saveza komunista Jugoslavije umnogome umanjila u odnosu na protekle godine i desetljeća, postojala je izražena ambicija kod Miloševića da preuzimanjem kontrole nad SKJ i discipliniranjem svojih neistomišljenika i protivnika dođe do apsolutne vlasti u cijeloj Jugoslaviji baš preko kontrole SKJ. Da bi to postigao nužan mu je bio veliki kongres na kojem će sve protivnike savladati i sebe uspostaviti kao neupitnog autoriteta i vladara koji nema doraslog protivnika koji bi njegovu vlast mogao kompromitirati. Zato je 14. izvanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije sazvan za 20. siječnja 1990. godine. Delegata je na kongresu bilo 1655, a ako promotrimo njihov nacionalni sastav vrlo se brzo dolazi do zaključka da taj sastav nipošto nije proporcionalan ukupnom nacionalnom sastavu SFRJ po popisu stanovništva iz 1981., jer je među delegatima bilo 545 Srba, 195 Hrvata, 137 Makedonaca, 128 Jugoslavena, 122 Crnogorca, 114 Slovenaca, 95 Muslimana, 63 Albanca, 21 Mađar, 6 Turaka, 4 Čeha, 4 Slovaka, 3 Rusina, 3 Vlaha, 2 Bugara, 2 Židova i 1 Talijan.²⁵ Tadašnji predsjednik Centralnog komiteta saveza komunista Jugoslavije bio je Milan Pančevski iz Makedonije koji je i otvorio kongres svojim govorom, dok je predsjedatelj kongresa bio Momir Bulatović iz Crne Gore. Dvije struje koje su bile žestoko suprotstavljene bili su slovenska struja koja se zalagala za krajnju federalizaciju i unitaristička koju su predvodili Srbija i njezini delegati koja je željela Jugoslaviji usmjerenu na centralizam i jačanje veza između republika kako bi spriječila bilo čije izdvajanje. Slovenski zahtjevi na kongresu uglavnom su išli u smjeru liberalizacije države i gospodarstva, uvođenja ljudskih prava i poboljšanja trenutnog stanja, uvođenja demokracija i višestranačja, ali i rasformiranja i reformiranja SKJ koji je po njihovom mišljenju trebao još više autonomije dati lokalnim

²⁴ D. Marijan 2017, 117.

²⁵ D. Marijan 2017, 121.

odnosno republičkim dotad komunističkim organizacijama, a njihovi su prijedlozi svi odbijani čak su napadani uz posprdno pljeskanje i fućkanje.²⁶ S druge strane prijedlozi delegata iz Srbije išli su u potpuno suprotnom smjeru, predlagali su još žešću centralizaciju čak i na partijskoj razini i uvođenje sistema jedan čovjek-jedan glas kojim bi Srbi zbog svoje brojnosti i brojnosti njima sklonih delegata imali izrazitu prednost i dominaciju nad ostalim narodima Jugoslavije. Naravno da su zbog maloprije spomenutog sastava delegata prijedlozi iz Srbije nailazili na plodno tlo. Revoltirani takvim stanjem slovenski delegati odlučili su se na prilično radikalni potez, napuštanje kongresa. Nedugo nakon njih kongres su napustili i delegati iz Hrvatske nakon što je tadašnji predsjednik CK Hrvatske Ivica Račan izašao za govornicu i kazao kako delegacija iz Hrvatske ne može prihvatiti Jugoslavensku partiju u kojoj nema Slovenaca, a kongres su bez većeg uspjeha pokušali nastaviti delegati iz ostalih republika. Spomenuti premijer države Ante Marković očigledno je ostao jedan od posljednjih zastupnika jedinstvene Jugoslavije što se može iščitati iz njegove izjave kako kraj Saveza komunista Jugoslavije ne znači u isto vrijeme i kraj Jugoslavije, odnosno da Jugoslavija može nastaviti egzistirati i bez faktora koji njome vladao 45 godina.²⁷ Što se tiče samog stanja na ovome ispostavit će se posljednjem kongresu ovakvog tipa dovoljno govori i situacija neposredno nakon odlaska slovenske delegacije kada se Pančevski okrenuo baš prema Miloševiću da ga pita što mu je činiti, a Milošević mu je naredio da jednostavno nastavi s radom²⁸.

²⁶ D. Marijan 2017, 123.

²⁷ D. Marijan 2017, 123.-124.

²⁸ D. Bilandžić 1999, 772.

3.2. STAV I PONAŠANJE JNA

Što se više približavao kraj Jugoslavije, to se JNA sve više ponašala samovoljno i pokušavala je ostvariti što veći utjecaj na politički život zemlje. Još od osamdesetih godina vojska otvoreno istupa protiv nekih poteza pojedinih partijskih rukovodstava, a najpoznatiji takav slučaj zasigurno je bio sudski proces koji se 1986. vodio protiv slovenskog časopisa „Mladin“ koji je davao medijski prostor autorima koji su otvoreni istupali protiv mnogih stvari u Jugoslaviji koji dotada nisu bile podložne kritici pa tako i JNA. Što se tiče 14. kongresa Saveza komunista Jugoslavije JNA je odmah zauzela jasan stav i zalagala se za veće jedinstvo u samom Savezu komunista na čelu s tadašnjim ministrom obrane Veljkom Kadijevićem koji je dao upute delegatima koji idu na kongres kako „SKJ sa kongresa mora izaći akciono i programski ojačan, a ne oslabljen“ odnosno potpuno je podržavao politiku Slobodana Miloševića koja je vodila u centralizam i jugoslavenski unitarizam bez ikakve pomisli na demokratizaciju društva.²⁹ U skladu s tim, sa zgražanjem su odbacivali prijedloge iz Slovenije koji su se ticali drugačijeg uređenja države i modernizacije u koju je trebalo zakoračiti društvo, ali čini se da ih je najviše od svega uzdrmao zahtjev za depolitizaciju vojske i policije. Kad bi do toga došlo komunistička partija bi morala izgubiti utjecaj na vojsku, ali možda još važnije i vojska bi izgubila mogućnost pritiska na državnu politiku koja se provodi. Čak i nakon što se na 14. kongresu SKJ praktički raspao odlaskom delegacija iz Hrvatske i Slovenije vojni krugovi inzistirali su da se kongres nastavi unatoč tome što dvije od šest republika više nemaju izaslanstvo, što nam zorno prikazuje na čiju se stranu Jugoslavenska narodna armija svrstala još od samih početaka.³⁰ Vrhunac takvog ponašanja JNA dogodio se nekoliko mjeseci nakon raspada partije. Naime, kada su uvidjeli da je SKJ dočekaio svoj kraj i sišao sa povijesne scene, generali koji su velikom većinom bili srpske i crnogorske nacionalnosti odlučili su se na osnivanje svoje vlastite stranke pod

²⁹ D. Marijan 2008, 127.-128.

³⁰ D. Marijan 2008. 128.

nazivom „Savez komunista - Pokret za Jugoslaviju“ koja je za svoj glavni cilj kao što joj i samo ime kaže imala očuvanje postojećeg režima, ali i svoje vlastite uloge unutar njega, a u taj projekt su ušli sa golemim samopouzdanjem te su smatrali da će unutar pola godine od svoga osnivanja oni postati vodeća stranka na teritoriju cijele Jugoslavije.³¹ Stranka nije imala očekivani uspjeh, odnosno osim privlačenja jednog dijela vojnih kadrova u članstvo stranke nije polučila gotovo nikakve rezultate.

³¹ D. Marijan 2008, 130.-131.

4. VIŠESTRANAČKI IZBORI U HRVATSKOJ

4.1. STRANKE SUDIONICI IZBORA

Kraj osamdesetih godina prošlog stoljeća donosi velike geopolitičke promjene u Europi. Komunistički režimi u cijeloj istočnoj Europi padaju ili su pred padom i umjesto dosadašnjih tvrdih komunističkih režima sprema se teren za uvođenje demokracije i višestranačja. Tako je 1989. postala godina nastanka prvih modernih političkih stranaka u Hrvatskoj. Iako su se ranije događale osnivačke skupštine „Hrvatskog Demokratskog Zbora“ koji će se tek kasnije konstituirati kao „Hrvatska demokratska zajednice“ i „Udruženja za jugoslavensku demokratsku inicijativu“ poznatiji pod skraćenicom „UJDI“ te stranke ipak nisu u tom obliku sudjelovale u izbornom procesu pa se prvom modernom demokratskom strankom smatra „Hrvatski socijalno-liberalni savez“ odnosno HSLS koji je na osnivačkoj skupštini 20. svibnja za svog prvog predsjednika izabrao Slavka Goldsteina.³² Mjesec dana kasnije osnovana je i „Hrvatska demokratska zajednica“ čije je članstvo za svog lidera odabralo Franju Tuđmana, a do kraja godine osnovat će se i još neke manje stranke poput „Stranke socijaldemokrata Hrvatske“ na čelu sa Antunom Vujićem. Ipak, najveći poticaj za osnivanje novih stranaka dogodio se krajem godine kada je na jedanaestom kongresu Saveza komunista Hrvatske donesena odluka o raspisivanju prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj koji su bili predviđeni za 1990. godinu, a ta odluka bila je potaknuta unutarnji stanjem u Jugoslaviji, ali jednako tako vanjskopolitičkim prilikama u drugim zemljama na čijem su čelu još od kraja Drugog svjetskog rata bili komunisti poput rušenja Berlinskog zida i pada režima u Rumunjskoj.³³ Daljnjoj demokratizaciji društva značajno je pridonio i očigledan raspada Saveza komunista Jugoslavije na 14. izvanrednom kongresu o kojem je ranije bilo riječi. Nedugo nakon njega događa se i legalna registracija prvih osam stranaka u Hrvatskoj među kojima se uz ranije spomenute ističu

³² A. Nazor 2007, 14.

³³ A. Nazor 2007, 15.

i „Hrvatska demokratska stranka“ (HDS), „Hrvatska kršćanska demokratska stranka“ (HKDS), „Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske“ (SSRNH) i naravno savez komunista Hrvatske³⁴. Posljednja spomenuta stranka nedugo zatim će svom imenu nadodati „Stranka demokratskih promjena“, a na čelu joj je i dalje bio Ivica Račan. Nakon toga osniva se i „Hrvatska stranka prava“ čiji je predsjednik bio Dobroslav Paraga, „Hrvatska seljačka stranka“ također obnavlja svoj rad, a Srbi u Hrvatskoj okupljaju se oko „Srpske demokratske stranke“ koju je vodio poznati šibenski psihijatar Jovan Rašković. Nastaju i dvije regionalistički usmjerene stranke, a to su „Istarski demokratski sabor“ (IDS) za čijeg je predsjednika izabran Ivan Pauletta i „Dalmatinska akcija“ čije je najpoznatije lice bio Đermano Senjanović.³⁵

4.2. IZBORI

Prvi krug izbora raspisan je za travanj dok se drugi krug izbora održavao u svibnju. Dotada vladajući SKH nakon dugih konzultacija odlučio se da će se na izbore ići po većinskom modelu čija je posebnost u tome da svaki okrug daje samo jednog zastupnika u sabor i to isključivo onoga koji dobije najviše glasova u svojoj izbornoj jedinici, što je srodno elektorskom modelu koji i danas postoji u nekim zemljama poput Sjedinjenih Američkih Država. Procjene dotada vladajuće stranke u Hrvatskoj bile su takve da oni na izborima s općim pravom glasa nikako ne mogu doći potrebne većine, a ovaj model činio im se kao najbolja varijanta u kojoj mogu dobiti najveći broj zastupnika, a svoju odluku argumentirali su tvrdnjama da će taj model omogućiti snažnu izvršnu vlast bez obzira na pobjednika, da omogućava stabilan parlamentarni sustav s dvije jake stranke kao u većini zemalja na zapadu Europe te da će se na taj način najlakše marginalizirati i ukloniti utjecaj stranaka koje imaju ekstremna i radikalna usmjerenja.³⁶ Kad je to objelodanjeno postalo je i više nego jasno da će

³⁴ A. Nazor 2007, 17.

³⁵ A. Nazor 2007, 18.

³⁶ D. Marijan 2017, 169.

se sastavljanje prve demokratske vlasti u Hrvatskoj boriti tri najizglednije opcije. Maloprije spomenuti SKH-SDP računao je da će veću popularnost među glasačima steći nedavnim potezima na kojima se usprotivio unitarističkoj politici čiji su nosioci bili uglavnom iz Srbije te stajanjem na stranu slovenske delegacije i napuštanjem 14. izvanrednog kongresa. Također, pokušali su svoje redove osvježiti stavljanjem na vrh izbornih lista i nekih dobro poznatih imena u javnom životu Hrvatske kao što su poznati slikar Edo Murtić, sportski komentator Božo Sušec ili liječnik Asim Kurjak, isto tako držali su da će im umnogome od pomoći biti i podrška koju su dobili od starih komunističkih kadrova koji više nisu bili na funkciji, ali to će se ispostaviti kao loš potez jer je otežao predstavljanje SKH-SDP-a kao moderne demokratske stranke³⁷. S druge strane Hrvatska demokratska zajednica po vodstvu Franje Tuđmana u kratko je vrijeme stekla ogroman broj članova te je poprimila razmjere istinskog narodnog pokreta. HDZ je imao izrazito antijugoslavenska stajališta te se zalagao za što veći suverenitet Hrvatske, a na unutarnjem političkom planu cilj njegovog vodstva bio je konačno nadvladavanje podjela koje među Hrvatima postoje još od Drugog svjetskog rata, to jest da potomci nekadašnjih ustaša i partizana na neki način izvrše nacionalnu pomirbu koja bi donijela bolju budućnost i perspektivu za cijelu Hrvatsku. Kako u inozemstvu živi velik broj Hrvata nije zgorega naglasiti ni činjenicu da je HDZ unatoč tome što je u dosta slučajeva Franjo Tuđman imao stigmatu nekadašnjeg Titovog generala i ratnog partizana što ga je automatski svrstavalo na jednu od zaraćenih strana, ipak uspio pridobiti podršku najvećeg dijela dijaspore. Treća strana koja se nadala pobjedi bila je novoformirana „Koalicija narodnog sporazuma“, koju su sačinjavale stranke koju su obuhvaćale politički spektar od lijevog do desnog centra poput HSLŠ-a, HSS-a, HDS-a i SDSH-a. Iako su u svojim redovima imali neke nacionalno prepoznatljive ličnosti poput Dražena Budiše ili Vlade Gotovca koji su postali poznati kao predvodnici vanpartijskih grana Hrvatskog proljeća oni su svoje redove odlučili osnažiti izvanstranačkim kandidatima još

³⁷ D. Marijan 2017, 170.

poznatijim od sebe, a to su bile ličnosti koje su poznate kao političke vođe Hrvatskog proljeća poput Savke Dabčević-Kučar, Mike Tripala, Dragutina Haramije i Srećka Bijelića.³⁸ Računali su da će im popularnost njihovih istaknutih kandidata koja datira 70-ih godina donijeti prevagu koja bi im tada omogućila formiranje vlasti. Kampanja je protekla žustro i s mnogim incidentima od kojih se najpoznatiji svakako dogodio u Benkovcu 18. ožujka. Tada je Franjo Tuđman preživio pokušaj atentata od strane lokalnog Srbina Boška Čubrilovića koji je na njega usmjerio pištolj, ali je bio spriječen. Grubih poruka od strane Srba u Hrvatskoj nije bio pošteđen ni Ivica Račan koji je na mnogim mitinzima koje su Srbi organizirali diljem Hrvatske često bio nazivan ustašom i na kojima su uzvikivane velikosrpske, četničke i šovinističke parole uz pozamašnu ikonografiju slika u znaku Slobodana Miloševića.³⁹ Izborni model koji je SKH nametnuo za njih polučio potpuno suprotan i neželjen efekt. Apsolutni i najveći pobjednik izbora bio je HDZ koji je dobio apsolutnu većinu u saboru, odnosno 205 zastupničkih mandata, dok je SKH-SDP osvojio 73, tako im se izborni sustav u potpunosti obio o glavu jer unatoč tome što su osvojili gotovo trećinu svih glasova u Hrvatskoj dobili su 15 % manje mandata u odnosu na broj dobivenih glasova.⁴⁰ Ipak, najveći gubitnik izbora zasigurno je bila Koalicija narodnog sporazuma koja je unatoč velikoj popularnosti svojih pojedinih članova i nositelja lista dobila svega 21 mandat. Osim njih u sabor je još ušla i Srpska demokratska stranka koja je osvojila 5 mandata, ali unatoč tomu oni su izbjegavali dolazak na konstituirajuću sjednicu Hrvatskog sabora. HDZ je bio pobjednik u najvećem dijelu Dalmacije i Slavonije, ali i u Hrvatskom zagorju, a što se tiče gradova pripalo mu je dvije trećine svih glasova u Zagrebu i polovica glasova u Splitu, uz uvjerljivu pobjedu u Zadru, dok je SKH-SDP pobjedu izborio u Istri i Kvarneru kao i u dijelovima Hrvatske koji su imali pretežno srpsko stanovništvo.⁴¹

³⁸ D. Marijan 2017, 168.

³⁹ A. Nazor 2011, 28.

⁴⁰ D. Marijan 2017, 170.

⁴¹ D. Marijan 2017, 171.

5. ZAKLJUČAK

Godina 1990. sigurno je bila jedna od presudnih za daljnji tijek Hrvatske povijesti i u njoj je Hrvatska prvi put od 1938. izašla na izbore, a zapravo je prvi put u povijesti imala potpuno slobodne i demokratske izbore na kojima su stanovnici i građani Hrvatske imali priliku slobodno se izjasniti po pitanju svog političkog vodstva. Pred Hrvatskom su se tada nalazile brojne dileme koju su se ticale njezinog političkog i društvenog života, ali građani su se jasno opredijelili da žele da se njihova sudbina rješava izvan okvira Jugoslavije. Pobjeda HDZ-a značilo je definitivno skretanje Hrvatske u smjeru osamostaljivanja i na kraju pokazat će se raskida svih državno-pravnih veza sa ostatkom Jugoslavije i uspostavljanja Hrvatske kao nove nezavisne države u Europi. Jedina nesreća u tome bila je što taj proces nikako nije mogao biti završen bez nasilja pokazat će se od strane Srba i Jugoslavenske narodne armije koja je izvršila agresiju na Republiku Hrvatsku i u potpunosti služila svim ciljevima velikosrpske politike Slobodana Miloševića. Srećom, hrvatski branitelji imali su dovoljno snage obraniti Hrvatsku i oduprijeti se toj agresiji u kojoj im nitko nije davao pretjerano velike šanse za uspjeh. Još od ulaska Hrvatske u personalnu uniju s Ugarskom Hrvatska povijest obilježena je stalnom borbom i težnjom za što većom autonomijom i samostalnošću kako bi Hrvatska u nekom trenutku napokon ponovno postala nezavisna država. Ta težnja sve je naglašenija od razdoblja narodnog preporoda i proljeća naroda u devetnaestom stoljeću, a nastavila kroz dvadeseto stoljeće, ali nikad nije postojala dovoljno povoljna međunarodna i unutardržavna situacija koja bi dozvolila da se ta težnja u potpunosti ostvari. S izborima 1990. godine pokrenut je nezaustavljiv proces koji će po prvi put nakon tisuću godina omogućiti Hrvatskoj da postane neovisna i suverena zemlja, ako gledamo na taj način i prva moderna Hrvatska država. Iako su ovi dani turbulentnih i ubrzanih vremena u političkom i povijesnom smislu sada iza nas vrlo je moguće da mi ni sada nismo u stanju sagledati sve važne činjenice koje su bile sudbonosne za vremena koja su slijedila jer nije prošlo dovoljno vremena da bi se moglo promatrati ove događaje u svjetlu

potpunog povijesnog konteksta. Danas je Hrvatska ostala suverena i samostalna država koja je članica Europske Unije i Sjevernoatlantskog vojnog saveza (NATO), a sve pretpostavke da bi to danas moglo tako izgledati stvorene su za vrijeme ranih devedesetih godina prošlog stoljeća.

6. POPIS LITERATURE

1. Bilandžić D., 1999., *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999.
2. Bilandžić D., 2001., *Propast Jugoslavije i stvaranje moderne Hrvatske*, AGM, Zagreb, 2001.
3. Marijan D., 2017., *Hrvatska 1989.-1992. Rađanje države*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2017.
4. Marijan D., 2008., *Slom Titove armije*, Golden marketing-Tehnička knjiga-Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2008.
5. Nazor A., 2007., *Počeci suvremene Hrvatske države*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2007.
6. Nazor A., 2011., *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011.
7. Radelić Z., Marijan D., Barić N., Bing A., Živić D., 2006, *Stvaranje hrvatske države i domovinski rat*, Školska knjiga, Zagreb 2006.

SUMMARY

Disintegration of SKJ and the first multi-party elections in Croatia

This work deals with the presentation of political events that caused the breakup of Yugoslavia and the wars on the territory of its former republics in the 90s of the last century. The introduction is followed by an explanation of the historical circumstances in which these events took place, and then the focus shifts to the 14th extraordinary congress of the Union of Communists of Yugoslavia, where the era of communism's rule in these areas actually ended and the path to the democratization of society was opened. Before the conclusion, we talk about the first multi-party elections in Croatia, their results, consequences and the parties that participated in them in 1990.

Key words: elections, Croatia, Yugoslavia, democracy, communism